

Mateusz Harzowski¹

Kamil Pluta²

Bartosz Wujec³

pod merytoryczną opieką dr Katarzyny Jędrzejczyk-Kuliniak

DOKTRYNALNE KONCEPCJE STRATEGICZNE STANÓW ZJEDNOCZONYCH

***Streszczenie:** Artykuł przedstawia doktrynalne koncepcje strategiczne Stanów Zjednoczonych. Definiuje podstawowe tematy, jak supermocarstwo, strategia i doktryna oraz prezentuje rys historyczny. Doktryny zostały objaśnione i zaprezentowane w ujęciu chronologicznym. W dalszej części omawia bezpieczeństwo Stanów Zjednoczonych i prezentuje kierunki działania w zakresie prowadzonej przez państwo polityki zagranicznej, począwszy od lat 90. XX wieku.*

***Słowa kluczowe:** strategia bezpieczeństwa, doktryna Stanów Zjednoczonych, polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych, supermocarstwo*

WSTĘP

Stany Zjednoczone odgrywają szczególną rolę w dziedzinie bezpieczeństwa i polityki międzynarodowej. Kraj ten nie najstarszy przecież w porównaniu z innymi wielkimi mocarstwami świata, których historia sięga tysięcy lat, zapisał się grubymi zgłoskami na kartach dziejów najnowszych. Zasługuje na uwagę, a znajomość jego historii oraz kierunków prowadzenia polityk okaże się z pewnością użyteczną wiedzą. We współczesnym świecie istnieje zaledwie parę krajów, które mogą faktycznie i bezgranicznie kształtować charakter globalnej polityki. Jest to de facto piątka państw – stali członkowie rady bezpieczeństwa ONZ. Te wielkie mocarstwa przestrzegają prawa międzynarodowego, kiedy jest to zgodne z ich interesem, w przeciwnym razie naginają je lub łamią. Kto im tego zabroni? Nie istnieje żadna instancja nad tymi krajami, mogąca wymusić egzekwowanie, twierdzi prof. Klaus Bachmann w jednym z wywiadów⁴. Wpływają na to ich uwarunkowania polityczne, ekonomiczne, militarne oraz geograficzne i geopolityczne. Każdy z tych czynników może zostać wykorzystany, aby inicjować kierunek polityk innych krajów, zarówno w regionie, jak i na całym globie. Państwa, które mogą działać w taki sposób określa się mianem „supermocarstw”. Krajem takim niewątpliwie są Stany Zjednoczone Ameryki.

¹ mgr Mateusz Harzowski – student Bezpieczeństwa Narodowego II stopnia w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu, absolwent Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

² mgr Kamil Pluta – student Bezpieczeństwa Narodowego II stopnia w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu, absolwent Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

³ mgr Bartosz Wujec – student Bezpieczeństwa Narodowego II stopnia w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu, absolwent Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

⁴ Klaus Bachmann: *reakcja NATO na atak na Polskę niekoniecznie byłaby wystarczająca*, <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/klaus-bachmann-reakcja-nato-na-atak-na-polske-niekoniecznie-bylaby-wystarczajaca/8knys> [dostęp z dnia: 20.08.2014].

1. SUPERMOCARSTWO I DOKTRYNA

Pojęcie supermocarstwo odnosi się do państwa, które ma zdolność rozszerzania dominacji i wpływów na skalę ogólnosiwiatową na więcej niż jeden region na globie w danym czasie i może osiągnąć status globalnego hegemonu⁵. Bez wątplenia można uznać Stany Zjednoczone za supermocarstwo. Dążyły do tego przez cały XX wiek poprzez szereg działań o aspekcie politycznym, gospodarczym, militarnym, a także społeczno-kulturowym, tworząc i kształtując sieć kontaktów bilateralnych oraz multilateralnych na całym globie.

Nim jednak przedstawione zostaną najważniejsze doktryny Stanów Zjednoczonych, należy skonceptualizować również samo pojęcie doktryny politycznej. Istnieje wiele definicji tego terminu. Samo słowo pochodzi z języka łacińskiego i oznacza „nauczanie”, „wiedzę”⁶. Jedną z proponowanych definicji doktryny dobrze wpasowującą się w opisywany zakres tematyczny jest ujęcie jej jako obowiązującego zespołu założeń i poglądów wykorzystywanych w polityce jakiejś partii lub państwa⁷. Inną definicją omawianego zagadnienia, aczkolwiek równie ważną w kontekście poniższej pracy, jest termin doktryna militarna rozumiana jako zespół poglądów dotyczących sposobu przygotowania obrony kraju w sytuacjach zagrożenia zewnętrznego oraz prowadzenia działań wojennych z zastosowaniem metod i środków będących w dyspozycji państwa lub koalicji państw.

1.1. Doktrynalny zarys historyczny Stanów Zjednoczonych

Od momentu wielkich odkryć geograficznych przez kolejne stulecia Ameryka Północna była miejscem ścierania się interesów kolonialnych europejskich państw. Dopiero od momentu proklamacji niepodległości przez Stany Zjednoczone i uchwaleniu pierwszej na świecie konstytucji, USA zaczęły stawać się państwem, które reagowało na impulsy polityk zagranicznych państw Starego Kontynentu. Pierwszą taką inicjatywą było orędzie prezydenta Jamesa Monroe'a z 2 grudnia 1823 r.⁸ Stało się ono swoistą deklaracją oraz manifestem politycznym, zawierającym doktrynalne tezy polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Doktryna Monroe'a nie akceptowała jakichkolwiek ingerencji państw europejskich w sprawy państw amerykańskich⁹, a z kolei USA nie miały ingerować w sprawy państw europejskich i ich kolonii. Oznaczało to w praktyce realizację hasła „Ameryka dla Amerykanów”, czyli swoisty izolacjonizm oraz możliwość swobodnego kształtowania się państw na obu kontynentach amerykańskich. Uzupełnieniem i urzeczywistnieniem doktryny Monroe'a zajął się w 1904 r. Teodor Roosevelt, wprowadzając tzw. doktrynę grubej pałki. Według niej Stany Zjednoczone chroniły interesy krajów Ameryki Północnej i Południowej zapobiegając ponownym chęciom usadowienia się mocarstw europejskich na półkuli zachodniej, co w praktyce oznaczało, że USA w określonych przypadkach legalizowały interwencję zbrojną, mianując przy tym siebie „żandarmem z grubą pałką”.

Koncepcja izolacjonizmu była realizowana przez prawie 95 lat, aż do 1917 r., kiedy w odpowiedzi na nieograniczoną wojnę podwodną Niemiec Stany wypowiedziały im wojnę, mobilizując 4 mln żołnierzy i znacząco wpływając na przewagę państw Ententy.

⁵ A. Lyman Miller, *China an Emerging Superpower*, http://www.stanford.edu/group/sjir/6.1.03_miller.html [dostęp z dnia: 02.06.2014].

⁶ J. Solarz, *Doktryny militarne XX wieku*, Wyd. Avalon, Kraków 2009, s. 13.

⁷ A. Markowski, R. Pawelec, *Słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wyd. Wilga, Kalisz 2005, s. 180.

⁸ W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych 1815-1945*, Wyd. Scholar, Warszawa 2002, s. 81.

⁹ J. Heideking, *Amerykańscy prezydenci: 41 historycznych portretów od Jerzego Waszyngtona do Billa Clintona*, Wyd. Astrum, Wrocław 1999, s. 120.

Pokonanie w pierwszej wojnie światowej Niemiec dało możliwość państwom Ententy, których członkiem (od 1917 na zasadzie państwa sprzymierzonego) były USA, dyktowania warunków pokojowych. Lata 1919-1920 stanowią okres, w którym Stany Zjednoczone miały duży wkład w opracowanie traktatu pokojowego¹⁰. USA świetnie wykorzystało okazję, aby przy ustalaniu szczegółów kapitulacji Rzeszy Niemieckiej zadbać o własne interesy i aktywnie forsować własne rozwiązania. Znane 14 punktów prezydenta Wilsona stało się podstawą traktatu wersalskiego, który miał strukturyzować ogólnoswiatowy ład po I wojnie światowej¹¹.

Po objęciu fotela prezydenckiego przez Franklina D. Roosevelta w 1933 r. USA potwierdziły politykę izolacjonizmu oraz tzw. politykę dobrego sąsiedztwa względem krajów Ameryki Łacińskiej¹², zaś Kongres w latach 1935-1937 uchwalił ustawy o neutralności, które obowiązywały do 1941 r. Wtedy po japońskim ataku na Pearl Harbor Stany Zjednoczone włączyły się do wojny po stronie Aliantów, definitywnie kończąc przy tym okres swojego izolacjonizmu. USA aktywnie uczestniczyły na konferencjach w Teheranie, Jałcie i Poczdamie, gdzie konfrontowały się wizje powojennego świata. Były pomysłodawcą powstania ONZ, która miała zastąpić nieefektywną Ligę Narodów¹³.

Okres po II wojnie światowej to czas przeciwstawiania się rosnącej agresywności ZSRR. Stany Zjednoczone, największe wtedy mocarstwo na całym globie¹⁴, miało stać się bastionem, który powstrzymałby rozprzestrzenianie się komunizmu poza „żelazną kurtynę”. Do realizacji tego założenia opracowano w 1947 r. Doktrynę powstrzymywania, a także równoległe realizowaną doktrynę Trumana¹⁵. W tym celu USA zawarły szereg sojuszy oraz bilateralnych układów, a także zorganizowały pomoc przy odbudowie gospodarek krajów europejskich określonych m.in. w planie Marshalla¹⁶. W 1949 r. doprowadziły do podpisania Traktatu Transatlantyckiego, na którego mocy utworzono NATO, mające stanowić militarną obronę przed atakiem ze strony Związku Radzieckiego i Układu Warszawskiego¹⁷.

Stany Zjednoczone otwarcie demonstrowały swą siłę, pokazując jednocześnie zdolność do sprawowania kontroli na globie, angażując się także w konflikty militarne, jak np. w Korei czy w Wietnamie. Ich obecność była znacznie zauważalna na kontynencie europejskim. Na przełomie lat 40. i 50. XX w. próbowano realizować doktrynę Dullesa oraz doktrynę wyzwalania, których celem było oswobodzenie tych krajów Europy Środkowo – Wschodniej oraz krajów satelickich, które po 1945 r. znalazły się pod kuratelą ZSRR¹⁸. W 1957 r. prezydent Dwight Eisenhower sformułował doktrynę, której głównym założeniem było aktywne powstrzymywanie komunizmu poprzez udzielanie pomocy gospodarczej i politycznej krajom Bliskiego i Środkowego Wschodu.

¹⁰ H. Kissinger, *Dyplomacja*, Wyd. Philip Wilson, Warszawa 1996, s. 255.

¹¹ *De facto* Kongres Stanów Zjednoczonych nie ratyfikował traktatu wersalskiego oraz nie wyraził zgody na przystąpienie do Ligi Narodów.

¹² J. Solarz, *op. cit.*, s. 13.

¹³ K. Michałek, *Amerykańskie stulecie: Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1900-2001*, Wyd. Mada, Warszawa 2004, s. 226-227.

¹⁴ L. Wyszczelski, *Teorie wojenne i ich twórcy na przestrzeni dziejów*, Wyd. Neriton, Warszawa 2009, s. 425.

¹⁵ G. Brown Tindall, D. E. Shi, *Historia Stanów Zjednoczonych*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2002, s. 1155.

¹⁶ K. Michałek, *op. cit.*, s. 306. Plan Stanów Zjednoczonych mający służyć odbudowie gospodarek krajów Europy Zachodniej oraz państw satelickich ZSRR po II wojnie światowej, obejmujący pomoc w postaci surowców mineralnych, produktów żywnościowych, kredytów i dóbr inwestycyjnych. Został uchwalony przez Kongres Stanów Zjednoczonych 3 kwietnia 1948 i wszedł w życie tego samego dnia po podpisaniu przez prezydenta Harry'ego Trumana.

¹⁷ H. Brogan, *Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 2004, s. 663.

¹⁸ A. Bartnicki, K. Michałek, I. Rusinowa, *Encyklopedia Historii Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. EGROSS, Warszawa 1992, s. 420.

Na początku kolejnej dekady w życie weszła Doktryna Kennedy'ego, która była swoistą zmianą polityki zagranicznej względem państw Ameryki Łacińskiej. Zakładała ona, że rząd USA będzie udzielać pomocy militarnej i gospodarczej tym krajom, które będą posiadać rządy wyłonione w demokratycznych wyborach i realizować zarazem pewne reformy społeczne. Celem faktycznym było jednak izolowanie komunistycznej Kuby sprzymierzonej ze Związkiem Radzieckim, co doprowadziło do kryzysu kubańskiego, będącego najniebezpieczniejszym momentem całego okresu zimnej wojny¹⁹.

Świadomość posiadania przez oba bloki potencjału militarnego w postaci broni jądrowej i międzykontynentalnych rakiet oraz zrozumienie, że ich ewentualne użycie groziło zagładą ludzkości, skutkowało powstaniem doktryny realistycznego pokojowego współistnienia z ZSRR²⁰. Doprowadziło to do tego, że administracja prezydentów J. F. Kennedy'ego, L.B. Johnson'a i R. Nixon'a prowadziły politykę faktycznego odprężenia w stosunkach USA – ZSRR, przejawiającego się m.in. w dialogu bilateralnym w dziedzinie kontroli zbrojeń. Jego efektem było zawarcie porozumień SALT I (1972 r.), ABM (1972 r.) i SALT II (1979 r.)²¹, a także kilku ważnych układów międzynarodowych (np. traktat o nieprolifracji broni jądrowej NPT z 1968 roku, konwencja przeciw broni biologicznej z 1972 roku). 1 sierpnia 1975 r. udało się podpisać Akt Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, co normalizowało część stosunków międzyblokowych, a także nawiązano stosunki dyplomatyczne z Chinami.

Po objęciu prezydentury przez R. Reagana nastąpił zwrot w relacjach ze Związkiem Radzieckim. Jego doktryna była realizowana poprzez wspieranie zarówno finansowe, jak i militarne krajów i organizacji walczących z komunizmem, obalenie komunistycznych reżimów oraz prowadzenie „twardej” polityki wobec ZSRR²². Nasilona presja dyplomatyczna, ekonomiczna, społeczna, a przede wszystkim militarna (kosztowny wyścig zbrojeń oraz program tzw. Gwiezdných Wojen) doprowadziły do zakończenia zimnej wojny oraz likwidacji satelitarne, wobec Związku Radzieckiego, systemu państw komunistycznych i zaniechanie przez ZSRR polityki ekspansji wojskowej. Stany Zjednoczone utwierdziły swoją pozycję jako ponadregionalnego supermocarstwa.

Lata 90. XX wieku stanowią okres aktywnego uczestnictwa Stanów Zjednoczonych w procesie pokojowym na Bliskim Wschodzie, normowanie stosunków z Rosją oraz rozszerzanie NATO o byłe kraje satelickie ZSRR. Początek XXI wieku to rozpoczęcie walki z terroryzmem i sprzeciw wobec rozprzestrzeniania się broni masowej zagłady. W 2003 r. administracja G. Busha obaliła reżim Saddama Husajna w Iraku, od 2005 obserwować można zaangażowanie militarne w Afganistanie.

2. STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA STANÓW ZJEDNOCZONYCH

Jak każde państwo także i USA musi funkcjonować w warunkach dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Wymaga to od państwa wytyczenia sobie pewnej ścieżki, po której chce podążać. Wymusza także na kraju konieczność opracowania szeregu rozwiązań pozwalających skutecznie reagować na zmieniające się czynniki zewnętrzne. Wszystkiemu służyć mają strategie, które stają się coraz ważniejszym elementem funkcjonowania współczesnych państw. Podstawowym czynnikiem gwarantującym stabilny rozwój i satysfakcję obywateli jest bezpieczeństwo, jakie gwarantuje im ich kraj. Nie ina-

¹⁹ J. Kukułka, *Historia Współczesna Stosunków Międzynarodowych: 1945-2000 wraz z kalendarium 2001-2006*, Wyd. Scholar, Kraków 2006, s. 149.

²⁰ Cz. Mojsiewicz, *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004, s. 48.

²¹ <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/nato/z5s14-1.html> [dostęp z dnia: 01.08.2014].

²² J. Heideking, *op. cit.*, s. 488-489.

czej jest w przypadku USA. Kraj ten, jak mało który, jest przykładem dbania o własne bezpieczeństwo i zabezpieczania swoich żywotnych interesów.

2.1. Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych

Rozpad ZSRR i Układu Warszawskiego oraz zakończenie międzyblokowej rywalizacji postawił Stany Zjednoczone na pozycji globalnego hegemonu. Dynamiczne procesy, które miały miejsce na arenie międzynarodowej na początku lat 90., utwierdziły Stany Zjednoczone w pozycji państwa mającego stać na straży ładu światowego. Zakończenie dwubiegunowego podziału świata skutkowało ponowną redefinicją bezpieczeństwa światowego, a także stworzeniem katalogu wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego.

Koncepcja Nowego Ładu Światowego ogłoszona przez Georga Busha seniora w orędziu o stanie państwa z 29 stycznia 1991²³ zakładała nadejście nowej rzeczywistości, która miała przynieść współpracę państw i organizacji w celu osiągnięcia światowego pokoju, wolności i szeroko rozumianego bezpieczeństwa²⁴. Koncepcja zakładała, że głównym przywódcą w umacnianiu bezpieczeństwa i krzewieniu demokracji miały być właśnie Stany Zjednoczone. Równie istotna wydaje się koncepcja mesjanizmu nałożona przez G.W. Busha, która głosiła, iż kraj ten jest przeznaczony do ratowania świata i wyzwiania go od zła. Kreowanie nowego porządku musiało dokonywać się przy udziale innych państw. Należy wskazać na dwie koncepcje – które dopuszczały aktywność USA na arenie międzynarodowej – polityki zagranicznej: multilateralizmu i unilateralizmu. Ta ostatnia zakłada, że zaangażowanie Stanów Zjednoczonych powinno odbywać się tylko i wyłącznie na warunkach stawianych przez USA i w całkowitej zgodzie z jego interesami, bez współpracy z innymi. Multilateralizm opiera się na prowadzeniu przez Stany Zjednoczone polityki zagranicznej we współdziałaniu i współpracy z innymi krajami oraz organizacjami międzynarodowymi przy wzajemnym dostosowywaniu interesów i podziale różnic²⁵.

Analizując obecne cele polityki zagranicznej USA, należy odnieść się do założeń przedstawionych w Strategicznym Planie Departamentu Stanu na lata 2007-2012, który stanowi próbę podejścia Waszyngtonu do bezpieczeństwa międzynarodowego z poszanowaniem praw i wolności człowieka²⁶. Można wyróżnić 7 podstawowych kwestii, mających być swoistymi priorytetami wyznaczającymi kierunek polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych.

Pierwszy z nich to działanie mające na celu osiągnięcie pokoju i stabilności na świecie. Rozumieć przez to należy szeroko rozumianą współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa, zarówno w układach multilateralnych (np. NATO, ONZ, OBWE), jak i w traktatach dwustronnych (np. USA – Rosja, USA – UE, USA – Chiny). Zwraca się uwagę również na zapobieganie konfliktom oraz walkę z terroryzmem i przestępczością międzynarodową, a także zapobieganie możliwości szantażowania użyciem broni masowego rażenia.

Demokratyzacja wyrażona w sprawiedliwym, opartym na wspólnej wizji społeczeństwa, sprawowaniu władzy oraz inwestowanie w człowieka to kolejne kwestie poru-

²³ J. Bernat, *Przyczyny amerykańskich interwencji po zakończeniu zimnej wojny*, <http://www.psz.pl/tekst-16974/Joanna-Bernat-Przyczyny-amerykanskich-interwencji-po-zakonczeniu-zimnej-wojny> [dostęp z dnia: 20.08.2014].

²⁴ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Wyd. WWL MUZA, Warszawa 2007, s. 45-46.

²⁵ R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 54-56.

²⁶ P. Pacuła, *Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Cele strategiczne, narzędzia ich realizacji*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 5-6/2007, Warszawa 2010, s. 32-34.

szone w Strategicznym Planie Departamentu Stanu²⁷. Obrona godności i wolności ludzkich oraz poszanowanie praw człowieka to kierunek polityki Waszyngtonu, który od samego początku jest głęboko zakorzeniony w systemie politycznym Stanów Zjednoczonych. Implementowanie wartości demokratycznych oraz podjęcie form współpracy międzynarodowej to kwestie, które USA realizują w konsekwentny sposób od czasów ładu wersalskiego, z głębokim nasileniem zauważalnym od rozpadu Związku Radzieckiego.

Zwrócenie uwagi na liberalne uwarunkowania amerykańskiej gospodarki, oraz jej międzynarodowe znaczenie i powiązania z rynkami na całym świecie jest jednym z najważniejszych aspektów polityki Stanów Zjednoczonych. Mogą one nadal kreować i wpływać na kształtowanie gospodarek innych krajów, ale w rzeczywistości ostatnimi laty ich znacznie uległo znacznemu pogorszeniu przez dynamicznie rozwijającą się gospodarkę chińską czy państw BRICS (Brazylia, Rosji, Indii, Chin, Republiki Południowej Afryki). Mimo to Biały Dom podejmuje szereg działań mających na celu zapewnienie sobie bezpieczeństwa energetycznego, a przy tym korzystnych uwarunkowań handlowych i inwestycyjnych. Dbanie o wzrost gospodarczy ma wymiar szeroko wykraczający poza granice terytorialny, skupiający się na transakcjach transatlantycznych, gdzie głównymi partnerami są państwa Europy Zachodniej, Kanada oraz dobrze rozwinięte kraje Dalekiego Wschodu, jak Chiny, Japonia czy Kora Południowa. Funkcjonowanie szeregu międzynarodowych organizacji i agend, takich jak GATT czy WHO, mających na celu liberalizację handlu i rozwój gospodarek, to właśnie skutek polityki progospodarczej Stanów Zjednoczonych.

Ostatnie cele polityki zagranicznej wyrażone w dokumencie akcentują wzmożenie działań na rzecz międzynarodowego zrozumienia oraz poszerzenia zakresu usług konsularnych. Należy przez to rozumieć wsparcie polityczne dla regionów próbujących kształtować wspólne relacje oparte na wzajemnych wartościach i interesach z poszanowaniem praw człowieka. Wzmocnienie sojuszy oraz marginalizacja ekstremizmów to środek, który według koncepcji doktrynalnej USA ma doprowadzić do normalizacji globalnych relacji na początku XXI wieku²⁸.

Niemożliwe jest jednak szczegółowe rozpatrywanie celów polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych jedynie pod kątem tematycznym, ponieważ względem każdego regionu implementacja politycznych założeń Stanów Zjednoczonych jest całkowicie inna. USA jako mocarstwo światowe realizuje swoją politykę na całym globie. Strategiczny Plan Departamentu Stanu klasyfikuje wyzwania polityki zagranicznej także ze względu na cele regionalne, które skierowane zostały w poszczególne zakątki globu. Zostało wyróżnione 6 regionów²⁹, względem których Stany Zjednoczone mają prowadzić odpowiednio dostosowaną politykę, zaś siódmym „regionem” są organizacje międzynarodowe, w których także ma dochodzić do swoistej implementacji celów strategicznych USA³⁰.

Pierwszym wymienionym regionem jest Afryka. Stany Zjednoczone jako główne cele wymieniają tutaj wsparcie dla demokratycznych instytucji przy równoczesnym poszanowaniu praw człowieka oraz tworzeniu specjalnie przygotowanych programów ekonomicznych. Waszyngton kategoryzuje ten region jako ten, w którym należy szczególnie wzmocnić i rozwijać pomoc humanitarną oraz zwalczyć wiele chorób, w tym przede wszystkim AIDS. Głównymi celami ma być także pomoc krajom dotkniętym konfliktami – m.in. Liberia i Demokratyczna Republika Konga – oraz pomoc w odbudowie krajów i pokojowe budowanie demokratycznych reguł funkcjonowania państw.

²⁷ *Słownik myśli społeczno-politycznej*, Wyd. PARK, Bielsko-Biała 2004, s. 512.

²⁸ <http://www.state.gov/s/d/rm/rls/dosstrat/2007/> [dostęp z dnia: 02.06.2014].

²⁹ *The National Security Strategy of the United States of America*, Waszyngton 2010, s. 3-4.

³⁰ P. Pacuła, *op. cit.*, s. 34-37.

Region Wschodniej Azji i Pacyfiku to szczególny obszar, w którym Stany Zjednoczone mają pogłębiać relacje handlowe oraz ogólną współpracę gospodarczą. Priorytety w tej dziedzinie skierowane są głównie na Japonię, Chiny, Australię, Koreę Południową i na pozostałe kraje ASEAN. Definicja tego regionu przez USA sprowadza się także jako do obszaru nieakceptującego zasad demokratycznego współistnienia. Rola Waszyngtonu ma prowadzić do swoistej demokratyzacji oraz poszanowania praw człowieka – cele te wymieniane są przede wszystkim w stosunku do Mongolii, Wietnamu, Kambodży, Birmy oraz Chin, które według koncepcji USA winny także wziąć większą odpowiedzialność za problemy światowe. Poważnym problemem w oczach Białego Domu jest Korea Północna, która jako totalitarne państwo nie akceptuje regionalnych oraz międzynarodowych reguł koegzystencji. Rola Stanów Zjednoczonych ma sprowadzać się do egzekwowania rezolucji 1718 Rady Bezpieczeństwa ONZ³¹, czyli do powstrzymania programu nuklearnego Korei Północnej.

Europa i Eurazja to strategicznie ważni partnerzy USA, nie tylko ze względu na wzajemne zrozumienie systemowe, ale także ze względu na wzajemne powiązania sojusznicze i wspólny punkt widzenia na poszczególne problemy globalne. Ponadto łączą je silne więzi historyczne oraz wspólna kultura. Jeśli chodzi o politykę względem tego regionu, wymienić należy wsparcie w dokończeniu demokratyzacji krajów Europy Środkowo – Wschodniej i Bałkanach oraz wzmocnienie stabilności tych obszarów. Wypada zaznaczyć poprawę kontaktów na linii Waszyngton – Moskwa, jednakże nadal wskazuje się działania na rzecz odbudowy procedur demokratycznych w Rosji. Stany Zjednoczone także w Rosji widzą mocnego partnera do rozwiązywania światowych problemów, jednakże zauważalne jest zaniepokojenie współpracą z takimi krajami, jak Iran, Wenezuela czy Syria oraz polityką Moskwy względem byłych republik radzieckich, zwłaszcza w ramach Wspólnoty Państw Niepodległych.

Bliski Wschód to szczególny region dla polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych, które definiują go jako obszar silnie konfliktogenny³². Do tego rejonu zalicza się 16 państw³³. Szczególne relacje łączą USA z Turcją, Izraelem, Arabią Saudyjską oraz Kuwejtem, do których jest transferowa amerykańska technologia oraz pieniądze³⁴. Jako jeden z głównych celów wskazuje się działania na rzecz złagodzenia prowadzonej przez Iran polityki, możliwe jest to przy współpracy ze społecznością międzynarodową. Uważany on był do niedawna za największe zagrożenie dla bezpieczeństwa regionu (dzisiaj największe zagrożenie stanowi nowo powstałe Islamskie Państwo w Iraku i Lewancie). Waszyngton ma dołożyć wszelkich starań w celu powstrzymania rozwoju irańskiego programu nuklearnego, nieograniczającego się jedynie do zabiegów dyplomatycznych. Istotną kwestią jest sprawa Izraela. Celem winno być wypracowanie trwałego układu pokojowego między krajami arabskimi a Izraelem oraz definitywne rozwiązanie sporu o Strefę Gazy. Ważną częścią polityki Białego Domu względem Bliskiego Wschodu ma być promowanie demokratycznych rozwiązań oraz implementacja ochrony praw człowieka – szczególnie praw kobiet w państwach muzułmańskich.

Południowa i Środkowa Azja to region, w którym także powinny dokonać się demokratyczne przemiany. Dotyczy to zwłaszcza takich krajów, jak Afganistan czy Pakistan. W tym pierwszym USA podjęło działania, które mają wesprzeć demokratyczne

³¹ <http://www.state.gov/s/d/rm/rls/dosstrat/2007/> [dostęp z dnia: 02.06.2014].

³² K. Glinka, *Dyplomacja publiczna USA wobec Bliskiego i Środkowego Wschodu. Casus 11 września 2001*, <http://geopolityka.net/dyplomacja-publiczna-stanow-zjednoczonych-wobec-bliskiego-i-srodkowego-wschodu-casus-11-wrzesnia-2001> [dostęp z dnia: 01.08.2014].

³³ http://portalwiedzy.onet.pl/25279,,,bliski_wschod,haslo.html [dostęp z dnia: 21.08.2014].

³⁴ <http://www.smh.com.au/world/us-aid-tied-to-purchase-of-arms-20100101-llsb.html> [dostęp z dnia: 21.08.2014].

przemiany – obalenie rządów talibów. To także obszar, w którym Stany Zjednoczone prowadzą działania w celu zwalczania terroryzmu. Jako pozostałe cele należy zaznaczyć wsparcie reform wolnorynkowych i demokratycznych w krajach Azji Centralnej (Turkmenistan, Kazachstan, Uzbekistan, Tadżykistan, Kirgistan).

Zachodnia półkula, czyli region obu Ameryk zostaje definiowany przez pryzmat poszerzenia i pogłębienia współpracy regionalnej. Waszyngton wskazuje potrzebę rozszerzenia strefy wolnego handlu i wolnego rynku, przy równoczesnym wzmacnianiu procedur wolnorynkowych i demokratycznych. Jako problem natury regionalnej wskazuje się wysokie ryzyko istnienia regionalnej przestępczości zorganizowanej oraz niekontrolowany rozwój karteli narkotykowych. Szansami dla rozwoju Ameryki Południowej może być współpraca z USA oraz Unią Europejską.

Istotnym instrumentem mającym realizować założenia polityczne Stanów Zjednoczonych są organizacje międzynarodowe, względem których dokument wyznacza osobne cele strategiczne. Z punktu widzenia Waszyngtonu organizacje międzynarodowe winny promować wartości demokratyczne, zasady wolnorynkowe oraz respektować prawa człowieka i implementować je w ramy społeczne. Aby działania te miały skuteczniejszy wymiar, należy zreformować i dostosować poszczególne instytucje do wyzwań XXI wieku. Organizacje regionalne i międzynarodowe winny podjąć szereg skuteczniejszych działań mających na celu ograniczenie rozprzestrzeniania broni masowego rażenia, zwalczania terroryzmu i międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Szczególną rolę mają pełnić dwie flagowe organizacje USA: ONZ oraz NATO.

Analizując Strategiczny Plan Departamentu Stanu, można wyróżnić 4 priorytety polityki zagranicznej, w których będą koncentrowały się wysiłki dyplomatyczne. Są to: bezpieczeństwo energetyczne USA, eksport wartości demokratycznych, utrzymywanie wpływów na całym świecie oraz bezpieczeństwo międzynarodowe, w tym przede wszystkim walka z terroryzmem oraz z proliferacją broni masowego rażenia. Jak łatwo można zauważyć, polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych jest zdefiniowana i ukierunkowana na aktywną politykę na rzecz dobra światowej wspólnoty i globalnego pokoju. Najlepiej urzeczywistnia to szeroki zakres celów skierowanych zarówno na poszczególne regiony świata, jak i na odzwierciedlenie partykularnych celów Waszyngtonu, implementowanych w różnorakie ramy międzynarodowej działalności, również poprzez sojusze i współpracę międzynarodową.

2.2. Strategia bezpieczeństwa narodowego

Nie sposób omawiać strategię bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, nie odwołując się do najważniejszego dokumentu państwa w dziedzinie kontaktów transgranicznych – Strategii Bezpieczeństwa Narodowego. Jest to dokument wydawany co 4 lata, w którym wyznaczono najważniejsze przesłanki i zagrożenia polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa USA³⁵.

Strategie Bezpieczeństwa Narodowego USA przedstawiane w latach 90. stwierdzały konieczność podjęcia przez Stany Zjednoczone roli światowego przywódcy, mającego doprowadzić do stworzenia stabilnych stosunków politycznych oraz promującego międzynarodowy ład. Jednak po atakach 11 września 2001 roku koncepcja Waszyngtonu została skierowana na walkę z terroryzmem. W Strategii z 2002 r. najważniejszym celem było zapewnienie światowego pokoju, poprzez wyalienowanie terroryzmu. Chodzi o tak zwane Państwa Zbójckie, przemianowane za rządów Geорга W. Busha na Państwa Osi Zła. W 1994 do Państw Zbójckich zaliczano: Kuba, Koreę Północną, Iran, Irak oraz Li-

³⁵ S. Koziej, *Strategiczne i polityczne koncepcje bezpieczeństwa USA i Rosji*, <http://www.koziej.pl> [dostęp z dnia: 08.08.2014].

bię³⁶. Do Państw Osi Zła: Koreę Północną, Iran oraz Irak³⁷. Ze względu na ich radykalizm i dążenie do zdobycia broni masowego rażenia³⁸, ówczesny podsekretarz stanu John R. Bolton jeszcze w 2002 roku dodał do tej listy Kubę, Libię oraz Syrię³⁹. Jako zagrożenie dla światowego ładu Condoleezza Rice traktowała również Birmę, Białoruś oraz Zimbabwe – nazwane placówkami tyrani (*Outposts of tyranny*)⁴⁰. Dokument podkreśla umacnianie sojuszy i budowanie przymierza wielkich mocarstw w walce z terroryzmem, zapobieganie atakom na USA i ich sojuszników⁴¹. Strategia podkreślała możliwość akcji prewencyjnych w celu realizacji tych celów, co miało miejsce nawet w 2003 r. podczas interwencji zbrojnej w Iraku.

Strategia z 2006 r. była faktycznym podsumowaniem dokonań Strategii z 2002 r. Potwierdziła również cele zaprezentowane w poprzednim dokumencie, jednak uzupełniona została o potrzebę działań na rzecz przeciwdziałaniu proliferacji broni masowej zagłady, m.in. sprzeciwiając się programom nuklearnym Iranu i Korei Północnej.

Aktualna Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Baracka Obamy z 27 maja 2010 roku⁴² dokonała redefinicji problemów i wyzwań związanych z bezpieczeństwem, odwołując się do amerykańskiego idealizmu i misji dziejowej Stanów Zjednoczonych⁴³. Kierunek ekspansyjnej polityki USA ma zostać zmieniony z tzw. kowbojskiej dyplomacji Busha, czyli *stricte* militarnej, na triadę oddziaływań gospodarczo-ekonomiczno-militarnych. Ma to związek z uświadomieniem sobie przez administrację rosnącego potencjału takich państw, jak Chiny, Brazylia, Indie, RPA oraz spotkań przywódców w gremiach takich jak G8 czy G20. Stany Zjednoczone nadal mają być państwem wiodącym prym w budowaniu międzynarodowego ładu, jednakże bez mocnej i stabilnej gospodarki ich pozycja może ulec osłabieniu.

Dokument za najpoważniejsze zagrożenie uważa rozprzestrzenianie i proliferację broni masowego rażenia i jej ewentualne pozyskanie przez organizacje terrorystyczne⁴⁴. Strategia wskazuje na potrzebę wyeliminowania nielegalnego obrotu technologiami nuklearnymi oraz redukcją arsenałów jądrowych. Nadal wskazuje się Iran oraz Koreę Północną jako kraje niepożądane w zbrojeniach nuklearnych. Instrumentami nacisku, oprócz stosowanego przez Busha zastraszania militarnego, mają być przede wszystkim sankcje polityczne i gospodarcze. Jeśli chodzi o zagrożenia terrorystyczne, nowa Strategia odchodzi od walki ze źródłem działań terroryzmu, a stawia nacisk na bezwzględną walkę z ugrupowaniami terrorystycznymi oraz tymi, którzy udzielają swoistego poparcia bądź schronienia. Za głównego wroga nadal uważana jest Al-Kaida, nawet po zabójstwie Osamy bin-Ladena. Wyzwaniem dla USA są także ekstremizmy szerzące się nie tylko w Afganistanie, ale i Pakistanie, Jemenie czy Somalii⁴⁵. Za zagrożenie został uznany także wewnętrzny terroryzm, cyberterroryzm oraz zmiany klimatyczne.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego odnosi się do sojuszów, jako instrumentu zwiększającego legitymizację działań USA. Stany Zjednoczone powinny mieć ciągłą wia-

³⁶ <http://www.americanforeignrelations.com/O-W/Post-cold-War-Policy-Isolating-and-punishing-rogue-states.html#ixzz1km2m5X7A> [dostęp z dnia: 08.08.2014].

³⁷ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/print/20020129-11.html> [dostęp z dnia: 08.08.2014].

³⁸ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, „Biuletyn nr 49”, 4 listopada 2004, s. 1237.

³⁹ P. Durys, P. Pacholski, *Broń masowego rażenia Iraku. Ocena i ewolucja zagrożenia*, Warszawa 2002, s. 23-24.

⁴⁰ <http://www.progressive.org/?q=node/359> [dostęp z dnia: 07.08.2014].

⁴¹ <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> [dostęp z dnia: 08.08.2014].

⁴² Wskazana Strategia jest aktualna na dzień 14.08.2014.

⁴³ J. Kiwerska, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 40, 7 czerwca 2010, s. 7.

⁴⁴ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, „Biuletyn nr 90”, 9 czerwca 2010, s. 2247.

⁴⁵ S. Koziej, *op. cit.*, s. 5.

rygodność wśród swoich sprzymierzeńców, aby w razie potrzeby móc liczyć na ich poparcie. Duże znaczenie ciągle ma odgrywać NATO, spełniając zasadniczo swój podstawowy cel, czyli kolektywną obronę transatlantycką. Bliskie stosunki winny być pielęgnowane przede wszystkim z sąsiadami (Meksykiem i Kanadą), Europą oraz sojusznikami w regionie Pacyfiku, głównie z Japonią i Koreą Południową. Ważną rolę odgrywać ma także kreowanie trwałego partnerstwa strategicznego z Rosją oraz budowanie relacji opartych na wspólnocie interesów. Dyplomacja obu krajów powinna opierać się na współpracy gospodarczej, handlowej, dążyć do dalszych negocjacji rozbrojeniowych. Strategia jednak zaznacza, że Rosja winna być krajem otwartej współpracy, respektującym międzynarodowe zasady⁴⁶.

Strategia, tak jak i poprzednie dokumenty tego typu, zwraca uwagę na konieczność zachowania przewagi militarnej na świecie. Stany Zjednoczone w razie zagrożenia własnej suwerenności będą gotowe zaatakować jako pierwsze, odpierając możliwe niebezpieczeństwo w sposób jak najbardziej skuteczny, używając wszelkich możliwych środków.

Promowanie wartości demokratycznych to kolejny element, w którym Stany Zjednoczone mają pełnić pierwszoplanową rolę. Poszanowanie praw i godności człowieka oraz obrona demokratycznych metod rozwiązywania problemów (uwzględniających poszanowanie praw człowieka) to kierunek polityki Waszyngtonu od samego początku głęboko zakorzeniony w systemie politycznym Stanów Zjednoczonych.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Stanów Zjednoczonych administracji B. Obamy jest dokumentem mającym potwierdzić amerykańskie przywództwo oraz pierwszorzędną rolę w budowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa. Definitywnie przeciwstawia się niepraworządnym formom wywierania wpływu na polityczne decyzje w wymiarze międzynarodowym. Stawia także na umacnianie relacji ze strategicznymi partnerami oraz dyplomację wielobiegunową opartą na dialogu. Stany Zjednoczone uświadomiły sobie także rosnącą rolę gospodarczą innych krajów, dlatego podkreślają chęć współpracy opartej na zrównoważonym rozwoju. Strategia zaznacza, że konsekwentnie realizowana polityka zagraniczna przez Białą Dom oraz globalne zaakceptowanie i pozytywne ustosunkowanie się do uniwersalnych idei prezentowanych przez USA, może w sposób faktyczny zaprowadzić światowy ład oraz poprawić globalne bezpieczeństwo.

PODSUMOWANIE

*Ameryka ma absolutną przewagę w czterech dziedzinach: pod względem militarnym jest potęgą o bezprecedensowym, światowym zasięgu; pod względem ekonomicznym pozostaje główną lokomotywą światowego wzrostu gospodarczego, (...) zachowuje całkowitą przewagę w sferze najbardziej zaawansowanej technologii; pod względem kulturowym zaś, mimo pewnego prymitywizmu, cieszy się bezkonkurencyjną atrakcyjnością, zwłaszcza wśród młodzieży świata⁴⁷. Są to słowa Zbigniewa Brzezińskiego tłumaczące mocarstwową pozycję Stanów Zjednoczonych. Jeżeli USA chce pozostać na swojej pozycji hegemonu światowego, musi zachować przewagę militarną oraz gospodarczą, aby być państwem mogącym stanowić o bezpieczeństwie Ameryki, jej sojuszników oraz kreować globalny ład. Dodatkowo należy podkreślić, iż *supermocarstwo* to państwo, które ze względu na swój potencjał militarny oraz ekonomiczny (produkt narodowy brutto), pełni ważną rolę na świecie i potęgą, a zarazem siłami wpływów przewyższa inne państwa⁴⁸.*

⁴⁶ *Ibidem*, s. 11.

⁴⁷ Z. Brzeziński, *Wielka szachownica*, Politeja, Warszawa 1999, s. 28.

⁴⁸ T. Łoś Nowak (red.), *Stosunki międzynarodowe*, Kraków 2002, s. 221.

Pomimo krytyki, z jaką spotyka się polityka USA, cele, jakie realizuje, są bliskie dla zdecydowanej większości państw na świecie. Idee, jakie implementuje ten kraj, nie powinny wzbudzać kontrowersji, gdyż ich upowszechnianie w sposób rzeczywisty przyczynia się do poprawy międzynarodowego bezpieczeństwa. Należy również pamiętać, że Stany Zjednoczone są jedynym supermocarstwem, które za strategiczne dla ich bezpieczeństwa uznają globalną współpracę oraz umocnienie sojuszy. Są również jedynym państwem z tak olbrzymim potencjałem, które ma możliwość i chęć efektywnego przeciwdziałania światowym problemom. USA stabilizują globalny ład i są obecne w każdym miejscu, które wymaga według nich interwencji, spełniając swoistą rolę „globalnego policjanta”.

BIBLIOGRAFIA

1. Bartnicki A, Michałek K, Rusinowa I, *Encyklopedia Historii Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. EGROSS, Warszawa 1992.
2. Brogan H., *Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 2004.
3. Brzeziński Z., *Wielka szachownica*, Wyd. Politeja, Warszawa 1999.
4. Derek J., Kaute W., *Słownik myśli społeczno-politycznej*, Wyd. PARK, Bielsko-Biała 2004.
5. Dobrzycki W., *Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych 1815-1945*, Wyd. Scholar, Warszawa 2002.
6. Durys P., Pacholski P., *Broń masowego rażenia Iraku. Ocena i ewolucja zagrożenia*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 2002.
7. Glinka K., *Dyplomacja publiczna USA wobec Bliskiego i Środkowego Wschodu. Casus 11 września 2001*, <http://geopolityka.net/dyplomacja-publiczna-stanow-zjednoczonych-wobec-bliskiego-i-srodkowego-wschodu-casus-11-wrzesnia-2001>.
8. Heideking J., *Amerykańscy prezydenci: 41 historycznych portretów od Jerzego Waszyngtona do Billa Clintona*, Wyd. Astrum, Wrocław 1999.
9. Huntington S., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Wyd. WWL MUZA, Warszawa 2007.
10. Kissinger H., *Dyplomacja*, Wyd. Philip Wilson, Warszawa 1996.
11. Kiwerska J., „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 40, 7 czerwca 2010.
12. Koziej S., *Strategiczne i polityczne koncepcje bezpieczeństwa USA i Rosji*, <http://www.koziej.pl>.
13. Kukułka J., *Historia Współczesna Stosunków Międzynarodowych: 1945-2000 wraz z kalendarium 2001-2006*, Wyd. Scholar, Kraków 2006.
14. Lyman Miller A., *China an Emerging Superpower*, http://www.stanford.edu/group/sjir/6.1.03_miller.html.
15. Łoś Nowak T., *Stosunki międzynarodowe*, Wyd. Zakamycze, Kraków 2002.
16. Markowski A., Pawelec R., *Słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wyd. Wilga, Kalisz 2005.
17. Michałek K., *Amerykańskie stulecie: Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1900-2001*, Wyd. Mada, Warszawa 2004.
18. Mojsiewicz Cz., *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004.
19. Pacuła P., *Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Cele strategiczne, narzędzia ich realizacji*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 5-6/2007, Warszawa 2010.
20. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, „Biuletyn nr 49”, 4 listopada 2004.
21. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, „Biuletyn nr 90”, 9 czerwca 2010.
22. Solarz J., *Doktryny militarne XX wieku*, Wyd. Avalon, Kraków 2009.
23. *The National Security Strategy of the United States of America*, Waszyngton 2002.
24. *The National Security Strategy of the United States of America*, Waszyngton 2010.
25. Tindall G. B., Shi D. E., *Historia Stanów Zjednoczonych*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2002.

26. Wyszczelski L., *Teorie wojenne i ich twórcy na przestrzeni dziejów*, Wyd. Neriton, Warszawa 2009.
27. Zięba R., *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
28. [http:// www.libr.sejm.gov.pl](http://www.libr.sejm.gov.pl)
29. <http://www.stanford.edu/>
30. <http://www.state.gov/>
31. <http://www.americanforeignrelations.com>
32. <http://www.progressive.org/>
33. <http://portalwiedzy.onet.pl/>

STRATEGIC DOCTRINES OF THE UNITED STATES

Abstract: *This essay presents strategic doctrines of the United States. It defines basic concepts as a superpower, a strategy and a doctrine, and also indicates their historical background. The doctrines are described in the chronological order. Subsequently, the publication demonstrates the U.S. security strategies and its foreign policy directions since 1990s.*

Keywords: *security strategy, doctrine of the United States, foreign policy of the United States, superpower*